

DE SPAARBANK IN DE SCHAALVERGROTING

Hans Wiersma

Toen op 1 januari 1986 de Stichting Bondsspaarbank Centraal Nederland fuseerde met de Bondsspaarbank voor Twente en Oost Gelderland (het resultaat heette Stichting Bondsspaarbank Centraal en Oostelijk Nederland) werd een bijzonder besluit uit 1981 actueel, dat de Nederlandse Bank genomen had op verzoek van de Nederlandse Spaarbank Bond: het besluit om toe te staan aan spaarbanken, naast hun traditionele activiteiten zich ook toe te leggen op de kredietverlening aan bedrijven. Zulks als tegenzet tegen de concurrentie van voornamelijk de "algemene" (commerciële) banken op de spaargeldmarkt. De spaarbanken moeten dan echter wel een balanstotaal van tenminste een miljard gulden hebben. Welnu, als men de aan de banken toevertrouwde gelden van de beide hierboven als fusiepartners genoemde Bondsspaarbanken bij elkaar optelt, komt men aan 1,1 miljard gulden. Dus konden de acht spaarbanken met zo'n bedrijfskrediet-faciliteit in Nederland er negen worden.

Ik weet niet, of dit feit meegespeeld heeft achter de fusieplannen. De spaarbanken zelf spreken in dit verband wat ruimer over "verbreding van economische basis" en van "verdere versterking van het op de regio gerichte dienstverkeer". Daar kun je alle kanten mee uit, maar het gaat mij in deze bijdrage ook minder om de techniek van het geld met geld verdienen dan om een ander aspect van deze fusie. Merkt u wel, dat er bij de vanouds actieve en expansieve spaarbank in Kampen steeds zakelijker en steeds grootschaliger gedacht en gewerkt werd? Dat zal wel noodzakelijk zijn geweest bij de drang naar overleven, die ook toen al tijdskenmerk was, maar ik kan niet verhinderen, dat bij de gedachten eraan in mijn hoofd steeds scherper de herinnering naar voren komt aan de wortel van de al maar groter wordende bank: de Nutsspaarbank, opgericht in 1820 vanuit het Departement Kampen van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. Eén van de oudste spaarbanken in Nederland. Een bank met een sociaal gezicht, vooral gericht op de belangen van de kleine spaarders. Een bank zonder aandeelhouders; alle winst ging naar de reserve, in het belang van de spaarders. Een bank, beheerd door een "college van commissarissen" (later gewoon "bestuur" geheten), dat geheel belangeloos zeer veel werk verzette. En dan bekruipt me een licht gevoel van nostalgie.

Mijn oudste herinneringen aan de Nutsspaarbank en de mensen, die er mee te maken hadden, betreffen de jaren voor de oorlog: de cadeautjes op Wereldspaadag en de lampjes aan de geïllumineerde gevel; voor Kampen iets unieks in die dagen. Van de mensen herinner ik mij twee bestuurders nog goed, die in de eerste vier decennia van deze eeuw hun stempel op de bank gedrukt hebben: C.G.F. Walkate en dokter P. Butter. In het bankgebouw houdt een zeer goed gelijkend schilderij de herinnering aan hun activiteiten ook nu nog levend.

Walkate werd al in 1903 en Butter in 1905 "commissaris" van de Nutsspaarbank. Walkate kwam op de voorzitterszetel terecht maar moest zijn functie wegens een reor-

ganisatie van de bank in 1936 vervuilen voor die van "directeur", en Butter volgde hem toen op als voorzitter. Aan het genoemde schilderij herinnert H.A. Ekker, wanneer hij in de Kamper Almanak 1948-'49 als voorzitter van het Nutsdepartement in die dagen, een heel goed herdenkingsartikel over beiden schrijft, onder de welgekozen titel: "Tweeduizend zaterdagavonden". (Zowel Walkate als Butter was in het oorlogsjaar 1943 overleden, de eerste 77 en de tweede 72 jaar oud).

Ekker schrijft: "Telkens weer als ik dat schilderij en de treffend goede gelijkenissen van de beide oude heren zie, hoor ik ze praten en betogen: Walkate weinig welsprekend maar "to the point", Butter drukker en breedvoeriger". En met beeldend talent zet Ekker ze aldus neer als elementen in het Kamper stadsbeeld: "...de haastige schrale gestalte van de heer Walkate zich spoedend van de Nederlandse Bank waarvan hij correspondent was naar de Spaarbank, en de lange, in de laatste jaren gebogen grijze dokter....".

Tijdens hun bewind is de Nutsspaarbank van Kampen geworden tot een van de grootste en technisch best ingerichte spaarbanken in den lande, schreef Ekker ook. En hij kon het weten, want hij was zelf directeur van de Sallandse Bank. In hun jaren, en wel in 1930, kreeg de Kamper Nutsspaarbank haar gezicht: het indrukwekkende gebouw aan de Burgwal, dat in 1971 werd opgenomen in de grote uitbreiding tot de situatie van vandaag. Voorts kreeg de bank in 1938 een nieuwe vleugel aan de Geerstraat, speciaal bedoeld om er het door Walkate bijeengebrachte "archief" in onder te brengen, waarvan de bank de zorg van het beheer op zich nam.

Dit "Frans Walkate Archief" - zoals het sinds 1944, na het overlijden van zijn naam-lener heet - had meer met Kampen in het algemeen te maken dan met de bank als zodanig, maar hoe gelukkig is het geweest, dat op deze wijze een collectie werd samengesteld en geconserveerd, met name van zaken uit de 19e en 20e eeuw, waarvoor zich destijds het Gemeente Archief van Kampen, meer op vroeger eeuwen gericht, niet interesseerde. Walkate en de Nutsspaarbank hebben Kampen behoed voor een gat in de continuïteit van zijn geschiedenis. Bovendien wordt vanuit dit archief de Kamper Almanak geredigeerd, aanvankelijk bedoeld als Wereldspaadagcadeau voor de klanten van de bank, maar uitgegroeid tot een instituut voor de gehele Kamper samenleving, die huis aan huis jaarlijks een exemplaar ontvangt. Een onmisbaar, nauwkeurig vademecum van heel de geordende Kamper maatschappij, plus een bundel historische bijdragen over Kampen, van wetenschappelijke waarde.

De volgende generatie Nutsspaarbank-bestuurders heeft - merkwaardig genoeg - wederom zo'n tweetal markante figuren opgeleverd, wier namen onafscheidelijk aan de geschiedenis van de bank verbonden zijn: ir. Jan Berk en J.H. Schrader. In 1971 namen zij beiden afscheid uit hun functie en figureerden sindsdien als "ereleden" aan de top van het lijstje van bestuursleden. Voor Ir. Jan Berk eindigde die status bij zijn overlijden in 1978; voor de heer Schrader bleef de ereplaats gereserveerd tot 1990, toen hij op 93-jarige leeftijd stierf. Onder hun bewind, gesteund door een steeds professioneler wordende directie - directeur D. Strijbos bleef door langdurig dienstverband in Kampen een goede bekende - breidde zich het aantal bijkantoren duchtig uit.

In het oorlogsjaar 1942 schilderde Bernard van Vlijmen dit portret van het bestuur van de Kamper Nutsspaarbank. Het kreeg een plaats in de bibliotheek van de bank, thans in gebruik bij het Frans Walkate Archief. Van links naar rechts: P. Butter (huisarts), F. Walkate (directeur Nutsspaarbank), ir. J. Berk (directeur BK-fabrieken), lt.kol. J.K. Lammerts (garnizoenscommandant van Kampen), A.E. Roest van Limburg (directeur Gemeente Werken Kampen), J.H. Schrader (adjunct-directeur BK-fabrieken), B.M.J. Bolleman (notarieel deskundige), J. van der Veen (directeur Coöp. fabriek van melkprodukten "De Delta"), mr. C.H.J. baron van Utenhove (adjunct-directeur Nutsspaarbank). Op dit portret doelt H.A. Ekker, als hij spreekt over de goede gelijkheid van Butter en Walkate, de meest linkse twee van de geportretteerden.

Maar de echte schaalvergroting, gepaard met een geografische ontkoppeling van Kampen aan een steeds groter, verbonden bankressort, kwam toch pas na hen. De verworven naam "Nutsspaarbank Kampen" werd achtereenvolgens gewijzigd in Stichting Bondsspaarbank Kampen-Apeldoorn (1973), Stichting Bondsspaarbank Centraal Nederland (1974: Meppel-Steenwijk erbij), en Stichting Bondsspaarbank Centraal en Oostelijk Nederland (1986: Twente en Oost Gelderland erbij). En daarna werd de naam bepaald door een holding: SNS bank Nederland (1991), onder welke paraplu ook de Gelders-Utrechtse Spaarbank te Wageningen, de Bondsspaarbank Midden Noord en Oost Nederland te Amersfoort en de Spaarbank Limburg/Pancratiusbank te Maas-tricht een plaats gevonden hebben.

Onder deze SNS bank Nederland werden 6 werkmaatschappijen geformeerd met elk een eigen directie. Kampen behoort tot de SNS bank Overijssel/Noordoostpolder/Friesland, geleid door directeur J.C.B. Jongeneel, en met een bekende Kampenaar als

vertegenwoordiger in de Raad van Commissarissen: P.A. ten Hove, die in 1993 herdacht, dat hij, gekomen als bestuurslid van de Kamper Nutsspaarbank en meegegroeid met de bank tot in de constellatie van vandaag, 25 jaar aan het Nederlandse Spaarbankwezen verbonden was.

Het is geen louter formeel feit, dat een Kampenaar, gepokt en gemazeld in de Kamper spaarbankgeschiedenis, in het hoge college van toezichhouders, tevens het klankbord voor de Raad van Bestuur van de SNS bank Nederland, is terechtgekomen. Ook al is hij als "grootondernemer" - vroeger in de sigaren en nu in de fietsen - van huis uit vertrouwd met de strijd een gezond bedrijf met een goede eigen vermogenspositie in continuïteit te houden, dat betekent niet, dat hij de oude spaarbankcultuur, die zijn Kamper voorgangers bewoog, uit het oog verloren heeft. In zijn ogen vraagt bankieren ook aandacht voor een lokaal, een ideëel en een sociaal aspect. De belangen van bankkantoren in kleinere plaatsen ("onze visitekaartjes") gaan hem ter harte. Hij heeft niet verleerd de plaatselijke betrokkenheid van de spaarbanken te onderstrepen met de uitkering van "maatschappelijk dividend" - zoals hij zegt - van de plaatselijke gemeenschap. En hij voelt zich in het milieu van de SNS bank Nederland als een vis in het water, omdat de nieuwe fusiepartners in de strijd om als bankorganisatie te overleven, in hun vaandel "bankieren voor de plaatselijke gemeenschap" hebben geschreven: de tactiek, die hijzelf uit het Kamper spaarbankverleden had meegenomen.

In Kampen heeft de spaarbank zelf nog altijd twee doelen voor het uitkeren van dat "maatschappelijk dividend": het Frans Walkate Archief en de Kamper Almanak. Twee rijke Kamper cultuurgoederen, die hun geld voor instandhouding vergen. De SNS bank heeft, geheel overeenkomstig de gezindheid van haar Kamper commissaris, garanties voor die instandhouding geschapen. Het werk, dat Frans Walkate begon en dat na de oorlog vooral door de legendarische dr. C.N. Fehrmann werd voortgezet, kan ook nu voortgaan. Mevrouw J.W.C. (Jacky) ten Hove-Jacobze, ooit begonnen als freelance-assistente van Fehrmann, vierde vorig jaar haar koperen jubileum als èchte spaarbankemployée, gedetacheerd in het Frans Walkate Archief als beheerder en redactrice van de Kamper Almanak; een dubbele functie, die zij te midden van medewerkers en enthousiaste vrijwilligers bezielt en bezielend uitoefent. Ze hoopt dit jaar (1994) het 50-jarig naamjubileum van het "Archief" mee te vieren.

U ziet het: ondanks de om zakelijke redenen ingeslagen, onvermijdelijke weg van schaalvergroting hoef ik nog geen vrees te koesteren voor een nivelleringsstendens in het "locale, ideële en sociale aspect" van "bankieren voor de plaatselijke gemeenschap". In het nieuwe milieu van de SNS bank Nederland is, ondanks de schaalvergroting, mijn nostalgie misplaatst.